

К. Є. Цабекааспірант кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

ЮРИДИЧНИЙ СКЛАД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНОГО З КОРУПЦІЄЮ

Статтю присвячено дослідженню сутності поняття юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, та аналізу особливостей його структурних елементів. Викладено деякі наукові підходи до визначення юридичного складу адміністративного правопорушення. Для встановлення об'єкту правопорушення, пов'язаного з корупцією, за яке передбачена адміністративна відповідальність, проаналізовано наукові погляди щодо визначення об'єкту адміністративного правопорушення. З'ясовано, що для належної кваліфікації адміністративного правопорушення як такого, що пов'язане з корупцією, а отже й визначення обсягу адміністративної відповідальності як заходу адміністративного примусу, важливо враховувати специфіку суспільних відносин (як об'єкта посягання) та сферу, в якій вони виникають. Під час дослідження особливостей об'єктивної сторони як елементу юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, встановлено, що обов'язковою її ознакою є наявність вчиненого протиправного діяння (дії чи бездіяльності) як підстави для притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності, що свідчить про порушення законодавчо визначених вимог, встановлених заборон та/або обмежень. Враховуючи концептуальні підходи в теорії адміністративного права до класифікації суб'єктів адміністративного правопорушення, а також встановлені вимоги нормами глави 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення, з'ясовано, що суб'єкт адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, спеціальний. Окрему увагу приділено характеристиці суб'єктивної сторони юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, яку визначено як систему передбачених адміністративно-правовою нормою ознак, що характеризують внутрішню сторону проступку (психічне ставлення особи до вчиненого діяння). Здійснивши аналіз викладених наукових підходів до визначення юридичного складу адміністративного правопорушення, запропоновано авторське визначення поняття «юридичний склад адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією».

Ключові слова: адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, протиправне діяння, об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона, адміністративна відповідальність.

Постановка проблеми. Важливе значення для притягнення особи до адміністративної відповідальності мають правильність та об'єктивність адміністративно-правової оцінки вчиненого нею протиправного діяння (дії чи бездіяльності), що передбачає обрання оптимального заходу для здійснення впливу на правопорушника. У свою чергу, кожному випадку вчинення адміністративного правопорушення притаманна наявність у сукупності певних характерних ознак, що дозволяє встановити якою юридичною нормою адміністративного законодавства вчинене діяння (дія чи бездіяльність) визнається як протиправне. Визначальною умовою застосування до особи адміністра-

тивної відповідальності є наявність в її діянні юридичного складу адміністративного правопорушення (проступку). Відтак, для притягнення особи до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, обов'язково має бути наявний юридичний склад цього виду адміністративного правопорушення. В контексті зазначеного актуальним є дослідження поняття юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, та характеристика його структурних елементів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Окремі питання щодо визначення сутності юридичного складу адміністративного право-

порушення та особливостей його структурних елементів неодноразово ставали об'єктом досліджень вітчизняних науковців. Серед них варто відзначити праці таких вчених і дослідників: В.М. Берізко, О.В. Белікова, В.А. Бортник, В.В. Галуцько, А.В. Гуржій, П.В. Діхтієвський, Є.В. Кириленко, О.В. Кузьменко, Ю.О. Мельник, А.А. Самойлович, С.Г. Стеценко, О.Г. Стрельченко й інші. Однак, важливо констатувати, що до сьогодні не було проведено комплексних досліджень із визначення поняття та структурних елементів адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Мета статті – дослідити сутність поняття юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, та здійснити аналіз особливостей його структурних елементів.

Виклад основного матеріалу. Для кваліфікації адміністративного правопорушення як такого, що пов'язане з корупцією, необхідним є визначення його юридичного складу. При цьому важливо виходити з того, що у контексті досліджуваної тематики правопорушення, що пов'язане з корупцією, розглядається саме як вид адміністративного правопорушення. Відтак, доцільно першочергово дослідити наукові підходи до визначення юридичного складу адміністративного правопорушення.

Зокрема, як вдало зазначає О.В. Белікова будь-яке протиправне, винне діяння, за здійснення якого чинним законодавством України передбачена адміністративна відповідальність, може бути визнане правопорушенням тільки за наявності у відповідному діянні певних ознак (елементів) складу адміністративного правопорушення [3, с. 22]. На думку В.М. Берізко, визначення складу правопорушення має важливе практичне значення, адже дозволяє виявити, як фактичні ознаки будь-якого вчинку особи співвідносяться з юридичними ознаками, закріпленими в нормах чинного законодавства [2, с. 83]. О.Г. Стрельченко звертає увагу, що адміністративним правопорушенням властивий цілий ряд характерних ознак, які утворюють їх юридичні складу [8, с. 138]. Авторський колектив підручника «Адміністративне право України» на чолі з В.В. Галуцько визначають юридичний склад адміністративного проступку як сукупність ознак єдності об'єктивних і суб'єктивних характеристик, які потрібні для визначення такого діяння правопорушенням (об'єкт проступку; об'єктивна сторона; суб'єкт проступку; суб'єктивна сторона) [1, с. 293]. В.А. Бортник надає визначення складу адміністративного право-

порушення як встановлену правом сукупність ознак (елементів), за наявності яких суспільно-шкідливе діяння може розглядатися як адміністративне правопорушення [4, с. 84].

Традиційно структура юридичного складу адміністративного правопорушення представлена сукупністю чотирьох елементів, до яких відносяться: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона. Відтак, структура юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, також доцільно розглядати за сукупністю зазначених елементів, кожний з яких потребує більш детальної характеристики та аналізу.

Для встановлення об'єкту правопорушення, пов'язаного з корупцією, за яке передбачена адміністративна відповідальність, першочергово доцільно звернутися до наукових поглядів щодо визначення об'єкту адміністративного правопорушення. Так, О.В. Белікова під об'єктом адміністративного правопорушення пропонує розуміти суспільні відносини у сфері державного управління, що врегульовані нормами адміністративного права й охороняються заходами адміністративної відповідальності [3, с. 22]. Своєю чергою Є.В. Кириленко зазначає, що об'єктом будь-якого адміністративного правопорушення є суспільні відносини, яким цим правопорушенням наноситься шкода. Науковець зауважує, що зазвичай, назва об'єкту правопорушення може бути зазначена в назві статті, або в назві глави особливої частини Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП). Водночас ознаки об'єкта правопорушення часто не називаються, але можуть бути логічно зрозумілі зі змісту статті [5, с. 219]. В.М. Берізко звертає увагу, що у загальному розумінні об'єктом адміністративного проступку є те, на що він посягає, проти чого спрямований. Адміністративний проступок за своєю природою являє собою антисоціальне явище, небезпечне для суспільства, що має негативні наслідки [2, с. 82].

Виходячи із зазначеного, можна констатувати, що не зважаючи на специфіку індивідуального розуміння дослідниками тих чи інших особливостей об'єкта адміністративних правопорушень, більшість з них доходять висновку, що ним виступають суспільні відносини.

Визначаючи об'єкт адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, важливо також зауважити, що в теорії адміністративного права об'єкти адміністративного правопорушення мають певну класифікацію.

Зокрема, розрізняють такі види об'єктів адміністративного правопорушення, як загальний, родовий та безпосередній. Загальним об'єктом виступають всі суспільні відносини, що охороняються за допомогою адміністративного права. Своєю чергою родовий об'єкт є групою зазначених суспільних відносин, що характеризуються спільними ознаками. Безпосереднім об'єктом є конкретні відносини, якими завдано шкоди певним проступком і які охороняються відповідною адміністративно-правовою нормою [4, с. 85].

Виходячи із зазначеного, можна дійти висновку, що об'єкти адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, доцільно класифікувати на загальний, родовий та безпосередній. Загальним об'єктом досліджуваного виду адміністративного правопорушення виступають суспільні відносини, що охороняються чинним адміністративним законодавством (нормами КУпАП). Для встановлення родового об'єкту адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, потрібно виходити з того, що він є спільним для всіх правопорушень, за вчинення яких настає адміністративна відповідальність згідно з нормами глави 13-А КУпАП. Відтак, ним виступають суспільні відносини, що виникають у сфері запобігання корупції.

Визначення безпосереднього об'єкту адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, має здійснюватися у межах родового об'єкту та із врахуванням специфіки вимог та обмежень, які можуть бути порушені відповідним діянням. У такому випадку наявна прив'язка до відповідної норми глави 13-А КУпАП, якою передбачена адміністративна відповідальність за те чи інше протиправне діяння, пов'язане з корупцією. Наприклад, безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172⁶ КУпАП є суспільні відносини, врегульовані фінансово-правовими нормами у сфері фінансового контролю; ст. 172⁷ КУпАП – суспільні відносини у сфері запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; ст. 172⁹ КУпАП – суспільні відносини, що пов'язані із вжиттям заходів щодо протидії корупції; ст. 172¹⁰ КУпАП – суспільні відносини у сфері охорони довкілля тощо.

Таким чином, у загальному розумінні об'єктом адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, є ті суспільні відносини, на які він посягає та проти яких спрямований. Водночас для належної кваліфікації такого виду адміністративного правопорушення, а отже

і визначення обсягу адміністративної відповідальності як заходу адміністративного примусу, важливо враховувати специфіку суспільних відносин (як об'єкта посягання) та сферу, в якій вони виникають.

Для характеристики юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, необхідно дослідити особливості такого обов'язкового елементу – об'єктивної сторони. Так, О.Г. Стрельченко визначає об'єктивну сторону складу порушення як систему передбачених адміністративно-правовою нормою ознак, що характеризують зовнішню сторону проступку. Науковець вказує на наявність таких ознак, що характеризують об'єктивну сторону адміністративного правопорушення, як:

- 1) безпосередньо саме протиправне діяння (дія чи бездіяльність);
- 2) шкідливі наслідки діяння;
- 3) причинний зв'язок між протиправним діянням та шкідливими наслідками, що наступили;
- 4) час, місце, умови, способи та засоби вчинення правопорушення.

Водночас автор акцентує увагу на тому, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони є протиправне діяння, тоді, як всім іншим переліченим ознакам притаманний факультативний характер [8, с. 139–140]. Зазначену позицію підтримує і В.М. Берізко, визначаючи, що наявність протиправного діяння є основною ознакою адміністративного правопорушення. Шкідливі наслідки, причинний зв'язок між діяннями й наслідками, місце, обстановка, спосіб, знаряддя та засоби вчинення проступку є факультативними ознаками об'єктивної сторони [2, с. 82].

Своєю чергою А.А. Самойлович розуміє під об'єктивною стороною адміністративного правопорушення зовнішнє вираження протиправного діяння (дії чи бездіяльності). До того ж, як стверджує науковець, об'єктивна сторона – це головний фактор для встановлення об'єктивної істини по справі про адміністративне правопорушення [7, с. 55].

На думку О.В. Белікової, об'єктивна сторона як елемент юридичного складу правопорушення – це зовнішня характеристика, зовнішній прояв здійсненого протиправного діяння. Воно може здійснюватися у формі дії або бездіяльності. Однак дослідник акцентує, що в обох варіантах слід мати на увазі, що як дія, так і бездіяльність мають бути заборонені чинним законодавством України [3, с. 22]. Підтримуємо повністю зазначену позицію з огляду на те, що

діяння (дія чи бездіяльність) особи може бути кваліфіковано як адміністративне правопорушення за умови, що воно порушує законодавчо визначені вимоги, встановлені заборони та/або обмеження.

Враховуючи вище викладене, можна дійти висновку, що як невід'ємним елемент юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, об'єктивна (зовнішня) сторона характеризується наявністю вчиненого протиправного діяння (дії чи бездіяльності). Така ознака є обов'язковою, адже діяння (дія чи бездіяльність) особи є підставою для притягнення її до адміністративної відповідальності саме за умови протиправності, що свідчить про порушення законодавчо визначених вимог, встановлених заборон та/або обмежень.

Важливо акцентувати увагу, що діяння особи може бути кваліфіковане як адміністративне правопорушення, якщо протиправний намір реалізується у формі дії або бездіяльності. Так, наприклад, ст. 172⁶ КУпАП передбачена адміністративна відповідальність за порушення вимог фінансового контролю. Об'єктивна сторона цього виду адміністративного правопорушення може виражатися як у формі дії (несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані), так і бездіяльності (неповідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані).

Законодавче визначення поняття суб'єкта адміністративного правопорушення відсутнє. У той же час, у теорії адміністративного права дослідження сутності цього поняття неодноразово викликані науковий інтерес. Так, зокрема, Є.В. Кириленко зазначає, що суб'єктом адміністративного проступку є особа, яка його вчинила, яка досягла певного віку та є осудною [5, с. 221]. В.А. Бортник серед суб'єктів адміністративного правопорушення називає:

1) фізично осудну особу, якій на момент вчинення проступку виповнилося 16 років;

2) юридичних осіб [4, с. 84].

О.Г. Стрельченко вказує, що суб'єктами адміністративного правопорушення можуть бути фізичні особи, які на момент вчинення адміністративного проступку є осудними та досягли шістнадцятирічного віку та юридичні особи [8, с. 181].

Враховуючи концептуальні підходи до визначення суб'єкта адміністративного правопорушення у теорії адміністративного права, можна стверджувати, що обов'язковою його ознакою є осудність. У чинному адміністративному законодавстві поняття «осудність» не закріплено. Натомість, ст. 20 КУпАП встановлено, що не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка під час вчинення протиправної дії чи бездіяльності була в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану [6]. З аналізу зазначеної норми можна дійти висновку, що осудність як обов'язкова ознака суб'єкта адміністративного правопорушення характеризується двома важливими аспектами: по-перше, здатність особи усвідомлювати свої дії; по-друге, здатність особи керувати своїми діями.

У теорії адміністративного права загальноприйнятою є класифікація суб'єктів адміністративного правопорушення на загальні, спеціальні та особливі. До групи загальних суб'єктів відносять осудних осіб, які досягли віку, з якого настає адміністративна відповідальність (16 років). Спеціальними суб'єктами адміністративного правопорушення є особи, яким властиві певні особливості щодо вчинення тих чи інших правопорушень або, які не несуть адміністративної відповідальності на загальних підставах (наприклад, посадові особи, водії, неповнолітні). Особливими суб'єктами є особи, на яких поширюється дія спеціального законодавства, наприклад, судді, військовослужбовці, прокурори тощо [2, с. 81; 8, с. 141].

Виходячи із зазначеної класифікації суб'єктів адміністративного правопорушення та враховуючи встановлені вимоги нормами глави 13-А КУпАП, можна зробити висновок, що суб'єкт адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, спеціальний. Важливо акцентувати увагу на тому, що більшість статей глави 13-А КУпАП містять примітку, в якій зазначено хто виступає суб'єктом конкретного адміністративного правопорушення. Так, наприклад, ст. 172⁶ КУпАП передбачена адміністративна відповідальність за порушення вимог фінансового контролю. Згідно примітки до цієї норми суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, які відповідно до ч. 1 та 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого

самоврядування [6]. Таким чином, суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172⁶ КУпАП, є особи, які зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Перелік таких осіб законодавчо визначений у ч. 1 та 2 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції».

Суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення відображає психічне ставлення особи до вчиненого нею протиправного діяння. До складових суб'єктивної сторони наковці відносять вину правопорушника, а також мету і мотив його діяльності [3, с. 26; 8, с. 142]. При цьому більшість дослідників цього питання доходять висновку, що саме вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення, відсутність якої виключає адміністративну відповідальність.

Формами вини виступають умисел і необережність. З аналізу ст. 10 КУпАП вчинення адміністративного правопорушення особою є умисним за наявності відповідних умов:

1) особа усвідомлювала протиправний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачала його шкідливі наслідки, бажала настання цих наслідків;

2) особа усвідомлювала протиправний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачала його шкідливі наслідки, свідомо допускала настання цих наслідків [6].

Вчинення адміністративного правопорушення з необережності характеризується такими ознаками:

1) особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків свого діяння (дії чи бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення;

2) особа, яка його вчинила, не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч повинна була і могла їх передбачити [6].

Таким чином, суб'єктивну сторону юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, необхідно визначити як систему передбачених адміністративно-правовою нормою ознак, що характеризують внутрішню сторону проступку (психічне ставлення особи до вчиненого діяння). Характерною особливістю суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, є вчинення його умисно.

Висновки і пропозиції. Традиційно структура юридичного складу адміністративного правопорушення представлена сукупністю

чотирьох елементів, до яких відносяться: об'єкт адміністративного правопорушення (проступку), об'єктивна сторона, суб'єкт вчинення адміністративного правопорушення (проступку) та суб'єктивна сторона. Структура юридичного складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, не є виключенням, а відтак містить всі перелічені елементи.

Здійснивши аналіз висвітлених наукових підходів до визначення юридичного складу адміністративного правопорушення, пропонуємо під юридичним складом адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, розуміти сукупність основних, визначальних, юридично значущих ознак, за наявності яких протиправне винне діяння (дія чи бездіяльність) можна кваліфікувати як порушення встановлених Законом України «Про запобігання корупції» вимог, заборон та обмежень, за вчинення якого передбачена адміністративна відповідальність.

Список використаної літератури:

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В.В. Галуцько, П.В. Діхтієвський, О.В. Кузьменко, С.Г. Стеценко та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
2. Берізко В.М. Особливості складу адміністративного правопорушення у сфері протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 80–83.
3. Белікова О.В. Юридичний склад адміністративного правопорушення. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2013. № 3 (41). С. 22–28.
4. Бортник В.А. Адміністративне право України : навчальний посібник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 222 с.
5. Кириленко Є.В. Поняття та склад адміністративних правопорушень: запрошення до дискусії. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-1. С. 219–221.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-Х / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 20.05.2020).
7. Самойлович А.А. Об'єктивна сторона корупційних адміністративних правопорушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. Випуск 58. Том 2. С. 54–57.
8. Стрельченко О.Г. Специфіка проступку як складової частини адміністративного делікту. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 137–143.

Tsabeka K. Ye. The legal composition of administrative offense related to corruption

The article is devoted to the study of the essence of the concept of the legal composition of administrative offense related to corruption, and the analysis of the features of its structural elements. Some scientific approaches to determining the legal composition of an administrative offense are highlighted. In order to establish the object of an offense related to corruption, for which administrative liability is provided, scientific views on the definition of the object of administrative offense are analyzed. It was found that for the proper qualification of administrative offense as one related to corruption, and hence the definition of administrative liability as a measure of administrative coercion, it is important to take into account the specifics of public relations (as an object of encroachment) and the scope in which they arise. When studying the features of the objective side as an element of the legal composition of an administrative offense related to corruption, it was found that its mandatory feature is the presence of an illegal act (action or omission), as a basis for bringing the offender to administrative responsibility, which on violation of legally defined requirements, established prohibitions and /or restrictions. Taking into account the conceptual approaches in the theory of administrative law to the classification of subjects of administrative offenses, as well as the requirements of Chapter 13-A of the Code of Administrative Offenses, it was found that the subject of administrative offenses related to corruption is special. Particular attention is paid to the characteristics of the subjective side of the legal structure of administrative offense related to corruption, which is defined as a system of administrative law features that characterize the internal side of the offense (mental attitude of the person to the act). After analyzing the highlighted scientific approaches to determining the legal composition of administrative offense, the author's definition of the concept of "legal composition of administrative offense related to corruption" is proposed.

Key words: *administrative offense related to corruption, illegal act, object, objective party, subject, subjective party, administrative liability.*